

Euskal zinemaren ekoizpena, telebistaren ardura zatia

ENEKO OLASAGASTI

Lehenengo eta behin onartu beharko dugu gai honetan eta urte luzez denok egon garela beste alde batera begira. Nola ulertu bestela, orain denon ahotan dagoen Kulturaren Euskal Planean lehengusu txiroena zinema izatea, ez izateraino iritsita ia. Arrazoiak egon badaude eta nagusiki bi: ekonomikoa bat, eta bi, mundua aro birtualean bete-betean sartu denean, gurean Gutenberg Galaxia garaitu ezinik gabiltzala oraindik. Planean, eta baita Ikus-entzunezkoen Liburu Zurian ere, esaten da ETBk izan behar duela arloaren traktorea. Eta nago ere honek bietatik duela, ekonomikotik asko eta birtualetik gehiago. Baina goazen pixkanaka.

Eskarmentu pertsonaletik pixka bat

1994an Carlos Zabala eta biok egin genuen *Maité* pelikulan euskararen presentzia %20koa zen gutxi gorabehera. Filma gehienbat Kuban gertatzen zelako batik bat. Baina euskaldunek euskaraz egiten zuten bai Euskal Herrian baita Kuban ere, euren artean beti. Hori horrela izatea gure bondatearen fruitu izateaz gain, batez ere orduko ekoizleei esker izan zen, Angel Amigo eta Camilo Vives, azken ba-

► **Eneko Olasagasti** zinema gidoigile, zuzendari eta ekoizlea da.

tean haiek onetsi baitzuten gure aukera. Eta zinema munduak hizkuntza asko erabili arren, nagusia, denok ulertzeko modukoa, diruaren hizkuntza da. Edozein modutara euskarak ez zuen diruarentzat arrisku gehiegirik suposatzen, bere presentzia, gorago irakurri duzuen lez, txikia baitzen. Euskal Mediaren garaiak ziren. Eta dirua batez ere Euskal Herri-tik eta Kubatik zetorren, nahiz Canal+ek parte bat zuen.

Lau urte beranduago bigarrena egin genuen, *Sí, quiero*. Ordu t'erdi irauten duen kontsumorako lan xumeak lau urteko ibilbidea behar izan zuen gauzatu ahal izateko, eta hori lehenengoa ongi joan eta gero. Baina oraingoan bidea aldapatsuagoa izan zen, mokor batzuk gaindiezinak bihurtu arte, eta lehenengoetako euskara. Gure asmoa bigarrene-rako lehenengoaren bidetik zihoan baina oraingoan Euskal Herrira mugatua, hau da, euskara eta gaztelania nahasiz pertsonaien arabera, euskararentzat proportzio hobeak bilatuz aurrekoan baino. Pentsatzen baikenuen orduan —eta neurri handi batean berdin pentsatzen jarraitzen dut— zinemak duela gure egoera ero hau sinesgarritasun osoz islatzeko modua beste edozein kultur adarrek baino gehiago. Baina usteak ustel gertatu ziren. Bigarren honetan, Euskal Herrian izanik, ez genuen kubatarren laguntza eskuratu, eta finantzabideak beste iturri batzuk bilatu behar eta nagusiki Madrildik etorri ziren. Komertzialtasunaren izenean bide bazterrean utzi beharrekoen artean lehenengoa euskara izan zen. Modu zuzenekin eta zeharkakoe-kin. Guk Banketxeko zuzendari abertzale eskuindarraren rolean nahi genuena azkenean Juan Luis Galiardok jokatu zuen, ongi, baina beste pertsonaia bat zen noski. Iduri luke nire burua zurtzekotan ari naizela anekdotak kontatzen. Ez da hori inolaz ere nire asmoa. Egun nagoen lekura eta pentsatzen dudana pentsatzera eraman nauten adibi-deetako batzuk azaldu baizik ez dut egin nahi izan.

T elebistak finantzabide

Lau urteko hamarkadan Euskal Herrian ekoiztu egin zen, gure zinemaren sasoirik oparoena (?) suposatuko zu-

keena sortuz, baina batez ere dirua ipini zelako izan zen. Eta ez bakarrik Euskal Herrikoa. Ezinbestean, garai haietan hauetan bezala, diru iturri nagusia Madrildik zetorren. Gureak bakarrik ez baitira sekula nahikoa izan zinemagintza berezko bati eusteko. Finantziatzeko modu horrek, zatirik nagusiena Madrilen lortuta, gaur arte iraun du. Eta horrek, azken finean, produkzioaren kontrola galtzea dakar. Ekoizpena zure eskuetan nahi baduzu, eta hori nahitaezkoa da, besteak beste hizkuntzaren aukera bermatzeko orduan, finantziazioaren gehiena zuk izan behar duzu. Gainera, zuzendu behar gatzaizkion merkatuak bere inposaketak ere baditu. Eta berriz ere hizkuntzarekin egiten dugu topo. Gaur egun gauzek berdin darraite, nahiz eta egungo panoraman osagai berri bat aspaldian azaldu den: telebista. Gaur egun ezinbestekoa da telebista nagusi baten (TVE, C+, T5...) antena eskubideak izatea egitasmo bat aurrera ateratzeko, eta batzuetan batenak baino gehiago. Haiek dira kontsumitzaile nagusiak eta beraiek bihurtu dira ezkutuko eta ez hain ezkutuko finantzaketa eragile nagusiak. Haiek ahalbidetu dezakete edo bazterrean utzi film bat.

Horien guztien aurrean gure Telebista txikia da eta egun egituratuta dagoen bezala ahalmen gutxikoa, gutxi baita zinemaren finantziarioari eskaintzen diona, edo eskaini ahal diona arduradunei men eginez gero. Bestetik, FORTAren bitartez (Telebista Autonomikoen Elkarte) egindako saioek ez dute etekin handirik eman. Ez da erraza, ordea, ETBren ehunekoa, dirua ipini edo erabakiak hartzeko momentuan %8,5 inguru ibiliko baita. ETB, beraz, ez da gai gaztelaniazko eskubideen merkatuan lehiatzeko; eta erdal merkatu horretan euskarazko eskubideak, kontuan izanik pelikulen aurrekontuak 1,2 milioi eurotik gorakoak direla, oso merke ordaintzen dira, 54 mila euro publizitatea barne. Hauxe da panorama.

Kulturaren transmisioa

Saieran aipatu dut Gutenberg Galaxia garaitu ezinik gabiltzala transmisiorako baliabideak bilatzen ditugunean.

Izugamia da herri honek egin duen ahalegina euskara idatziaren arloan. Alderik ere ez dago beste arloekin eta zer esanik ez gaur aipagai dugunarekin. Agian merkeago zelako edo agian ikuspegi falta latza izan zutelako herri honen geroa marraztu nahi izan zutenek. Eta hori ez aipatzeagatik porlanean eta azpiegituretan xahutu dena. Kontua da, 2000garrena pasatuta, gauden bezala gaudela. Gure kulturaren transmisioan ikus-entzunezkoei begiratzuz gero zulo beltz bat besterik ez dugu aurkituko. Adar guztietako politikarien interesa arloarekiko erabat eskasa da. Baina, hor da ETB, esaten dute askok, hori ez al luke ETBk egin behar? Erantzuna, European gertatzen denari kasu eginez gero, baiezkoa da. Baina nola eta zertarako sortu zen ETB galdetu beharko genuke erantzunaren bila. Gaur egun ez du inork zalantzan ipintzen baina bere garaian eztabaidatua izan zen bi kate desberdin, ETB1 euskaraz eta ETB2 gaztelaniaz, sortzea erabakia. Zergatik ahuldu egitasmoa dirua bi kateen artean banatuz? Baina ETBk zertarako behar zuen garbi zegoen. Informatiboetan zegoen interesa eta gaur arte ez da ezer aldatu. Ez da artikulu honen xedea baina ez legoke gaizki galdetzea zergatik jarraitzen dion ETBk generalista izateari, zergatik kopiatzen duen Madrillgo kate nagusien eredua, zergatik eta zertan izan behar duen errentagami, zergatik sartu audientzien lehian, batez ere Kultura Sailaren aurrekontuaren erdia hartzen duenean.

ETBren betebeharrak

Edozelan ere, badirudi haize freskoa sartu zela Lakua-ko korridoretatik eta Ikus-entzunezkoen Liburu Zuria erditu zuten, Kultura Sailaren magalean. Ez dakit beteko ote diren baina azken urteetan planak sortzeko ahalmen handia erakusten ari gara euskaldunok. Liburu Zurian ETB izendatzen da ikus-entzunezko arloaren traktore nagusi gisa. Kontua da traktoreak zer zamatuko duen, simaurra ala negurako belar goxoa. Eta erregairik nahikoa izango ote duen egin zaion enkargua bete ahal izateko. ETBko arduradunek diote ezetz. Esaten dute ere Euskal Herriko enpresek menpekotasun gehiegizkoa dugula ETBrekiko. Hori

dela eta, eta Liburu Zuriak hala agintzen duelako, Ikus-entzunezkoen Klusterra sortu da berriki, urteetako errebindikazio bat erdietsiz, Industria Sailaren atxikimendua arloarekiko. Txikiak eta ahulak omen gara enpresa gehienak baina Klusterreko Batzorde Zuzendaria osatzerakoan kanpoan geratu gara. Barruan diren gehienek (ETB, Euskaltel barne), fakturazioak ematen ditu botoak, ETBrekiko lotura estua dute, eta ez dago zinemarekin harreman zuzena duenik. Eta Klusterra enpresa txikiak laguntzeko omen. Gainera prozesu osoan Kultura Saila erabat baztertua izan da. Ikusteko dago zer emango duen, baina, diotenez, irtenbidea kanpoko merkatuetan dago. Gurea antolatzeke gauza ez eta kanpora joan behar omen dugu orain.

Ikus-entzunezkoen Liburu Zuriak zertan behartzen duen ETB argi ez badago, ez da gauza bera gertatzen Europako Mugarik gabeko Telebisten Araudiak agintzen dionarekin, bere aurrekontutik ekoizpen independenteari eskaini behar dion %5az. 4 milioi euro urtean, gutxi gorabehera, atzerapenak kontuan hartu gabe. Gainera Espainiako Gobernuak duela gutxi agindua bete beharreko lege bihurtu du. Ekoizpen independente bezala zera ulertu behar da: fikziozko film luzeak, animaziozkoak, sorkuntza dokumentala eta film laburrak. Duela gutxi ETBk zioen ez zuela dirurik legea betetzeko eta egitekotan Gobernuak eman behar ziola. Jaurlaritzak pilota itzuli egiten zion. Egia balitz, berriz arduragabekeria politikoarekin egingo genuke topo. Baina Donostiako azken Zinemaldian sortutako ika-mikan ETBk dagoeneko legea betetzen duela zioen eta hemeretzi filmetan dirua sartu duela esan zuen. Zerrenda ez da inoiz ageri. Hori hala balitz jakin beharko genuke zeintzuk diren film horiek. Beteko balu, beraz, interesgarria litzateke jakitea zertan inbertitzen duen dirua, ez diezaion legerari izkin egin arloan eta ekoizpen oraingoz hipotetikoaren kalterako.

Orain etorkizunerako

Kontu hau argitzea biziki inportantea da etorkizunean euskal zinemagintzaz hitz egin nahi badugu. Arestian

esan dugunez finantzabide nagusiak hortik etorri beharko liratekeelako, telebistatik. Ez bagara gai finantzabide propio eta nahikoak bermatzeko ez dugu ekoizpenaren kontrolik izango, eta hau euskarazko pelikulekin askoz garrantzitsuagoa da. Nago euskarazko zinemagintza izan nahi badugu, egitasmo batzuetarako behintzat finantziario osoa bermatzeko gauza izan beharko genukeela. Zaila izango baita zenbait kasutan gure-gureak izan daitezkeen gai batzuetarako berehalako interesa piztea kanpoko koproduktoreengan. Hasieran behintzat egiteko kapaz garelako erakutsi beharko dugu gero kanpoko dirua erakarri ahal izateko.

Egungo euskal ekoizleen diru iturri garantzitsuenetakoa Espainiako Kultur Ministerioak dituen laguntzetako bat da, *Tercera vía* esaten zaiona. Zeinagatik takilan diru kopuru bat erdietsiz gero, euskararen kasuan 120 mila euro inguru (batez beste 80 mila ikusle), aurrekontuaren herena bereganatzen duen ekoizleak. Ikusleak zinema aretoetara erakartzea besterik ez da egin behar. Ez dut esango Jaurilaritzak halako neurriak abian jarri behar dituenik, gaizki ez legokeena bestalde, baina bai lagundu lezakeela euskarazko zinema banaketa txukun bat antolatzen gureak ere badiren diru horiek euskal zinemagintzara bideratzeko. Ez dakit ez ote diegun gehiegi eskatzen politikariei, beraz ez dugu aipatuko Ikus-entzunezko Institutu edo Lege baten beharra. Alturatan, oxigeno faltagatik edo, gauzak mantso joan ohi dira. Liburu Zuriak sortu zuen CIVAL—Erakundeen (Kultura, Industria eta Ogasun Sailak, Diputazioak...) arteko Ikus-entzunezkoetarako Batzordea—urtean bitan bildu da.

Bukatzeko, konparazione, beti katalanak ekartzen ditugunez hizpidera, galegoak aipatu nahiko nituzke. Galiziako ekoiztetxe batzuetako bazkidegoan bertako Kutxa batzuk sartu dira. Hemen berriz kutxatan sartu nahi gaituzte.¶